

Het vermogen van

Joost Taets van Amerongen

1649-1735

Een casus binnen de adellijke en agrarische geschiedenis

Marianne de Kruijf

28 januari 2011

Scriptie onderzoeksseminar III 'Blauw bloed, zwart zaad?'

Scriptie 'Blauw bloed, zwart zaad?'
Marianne de Kruijf

Inhoud

Inleiding	p. 3
Korte familiegeschiedenis van de familie Taets van Amerongen	p. 4
De start van het vermogen van Joost Taets van Amerongen	p. 5
De huwelijken van Joost Taets van Amerongen	p. 6
Uitgaven van Joost Taets van Amerongen	p. 8
Jaarinkomen van Joost Taets van Amerongen	p.10
De vermogenssituatie aan het einde van het leven van Joost Taets van Amerongen	p. 12
De erfenis van Joost Taets van Amerongen	p. 14
Situatie in de Republiek in de zeventiende en achttiende eeuw	p. 15
Pachtgeld	p. 16
Houding van de grondbezitters tijdens de agrarische depressie	p. 17
Adel als grondbezitters	p. 19
Adel en regenten	p. 20
Conclusie	p. 21
Literatuurlijst	p. 25
Bijlage: genealogie van de familie Taets van Amerongen	p. 26

Inleiding

Deze scriptie en het bijbehorende onderzoek hebben als onderwerp edelman Joost Taets van Amerongen, die leefde van 1649 tot 1735. Taets van Amerongen was een edele die leefde in het Sticht Utrecht.

In deze scriptie zal ik in eerste instantie een kort overzicht geven van het leven van deze man. De reden dat ik voor Joost Taets van Amerongen heb gekozen als onderwerp van mijn scriptie, is dat er in de archieven verschillende interessante archiefstukken te vinden zijn over zijn grondbezittingen en hoe hij hiermee omging tijdens zijn leven. Dit sloot mooi aan bij de inhoud van de cursus 'Blauw bloed, zwart zaad?', over de adel en hoe zij omgingen met hun vermogen. Verder is het zo dat er in de literatuur over de Nederlandse adel amper geschreven wordt over de adel uit het Sticht Utrecht. Het leek mij daarom een uitdaging om een van de Utrechtse edelen als onderwerp van mijn onderzoek te nemen.

Het financiële aspect van het leven van Joost Taets van Amerongen en met name zijn grondbezittingen zullen aan bod komen in deze scriptie.

Vragen die hierbij naar boven komen zijn: Hoe was de beginsituatie van het vermogen van Taets van Amerongen? Hadden zijn huwelijken invloed op zijn vermogen? Wat deed Taets van Amerongen met zijn vermogen? Is het mogelijk een duidelijk overzicht te krijgen van de aan- en verkopen van Taets van Amerongen en is hier een bepaalde strategie achter te vinden? Hoe ging Taets van Amerongen tijdens zijn leven om met zijn vermogen? Is het mogelijk om het jaarlijkse inkomen van Taets van Amerongen te berekenen of dit bij benadering te doen? Kan er aan het einde van zijn leven worden gesteld dat hij er in financieel opzicht op vooruit is gegaan, of juist achteruit? Hoe was de verdeling van de erfenis?

Deze vele vragen zijn een leidraad geweest bij mijn onderzoek, en zullen in deze scriptie in meerdere of mindere mate beantwoord worden.

Naast de persoonlijke vermogenssituatie van Joost Taets van Amerongen zal ik in deze scriptie ook de nodige aandacht besteden aan de agrarische geschiedenis uit deze periode in de Republiek en de samenhang die hierin gevonden kan worden met de situatie van Taets van Amerongen.

De periode waarin Taets van Amerongen leefde en zijn investeringen in grond deed, staat bekend als een periode waarin het agrarisch slecht ging in de Republiek

der zeven verenigde Nederlanden. Hoe ging de adel in het algemeen in deze tijd om met zijn grondbezittingen en kan Taets van Amerongen wat dat betreft als een typische edelman gezien worden? Verder zal ik ingaan op de adellijke levenswijze en deze vergelijken met de levenswijze van Taets van Amerongen.

In de conclusie zal ik toelichten of Joost Taets van Amerongen inderdaad als een typisch edelman gezien kon worden en in welke opzichten dit wel of niet opgaat.

Korte familiegeschiedenis van de familie Taets van Amerongen

Joost Taets van Amerongen werd in 1649 geboren als de enige zoon van Jacob Taets van Amerongen en Anna van Rijsenburg. Na de dood van zijn eerste vrouw in 1660, hertrouwde Jacob Taets van Amerongen met Lucia Ruysch, zij overleefde haar man die in 1686 stierf.

De familie Taets van Amerongen beschikte over het burgerschap van de stad Utrecht en had deze stad ook generaties lang als zijn woonplaats. De familie nam een belangrijke plaats in in het Stichtse regentendom¹. Tal van bestuurlijke functies als schepen, burgermeester en raad van de stad Utrecht viel de familie ten deel en ook in de regionale besturen zoals van het heemraadschap van de Lekdijk Bovendams werden door de generaties heen ambten vervuld. Er kan dan ook wel gezegd worden dat de familie Taets van Amerongen binnen het Sticht Utrecht een belangrijke plaats in de politiek innam.

De naam van de familie: Taets van Amerongen is te danken aan de stamvader van de familie. Deze vervulde de functie van richter en tijnsmeester in het gericht Amerongen en om die reden werd het gedeelte 'Van Amerongen' aan de naam Taets toegevoegd². Dit had er dus niets mee te maken dat de familie eventueel in Amerongen gevestigd zou zijn geweest.

Joost Taets van Amerongen zelf sloot in 1671 zijn eerste huwelijk met Emerentia Geertruyd van Zuylen, vrouwe van Natewisch. Deze telg uit de bekende adellijke familie Van Zuylen bracht het goed Natewisch binnen de familie Taets van Amerongen. Vanaf 1671 mocht de familie de titel heer of vrouwe van Natewisch bij

¹ G.M.W. Ruitenbergh, *Inventaris van het archief van de familie Taets van Amerongen van Natewisch 1438-1937* (1979) HUA 23 inleiding.

² Ruitenbergh, *Inventaris archief familie Taets van Amerongen* inleiding.

de naam voegen. Natewisch was van oorsprong een Gelders leengoed, dat in 1403 voor het eerst aan een lid van de familie van Zuylen werd beleend. In 1536 erkenden de Staten van Utrecht de Natewisch als een Ridderhofstad.³

Na de dood van Emerentia Geertruyd in 1683 liet zij de Natewisch en een deel van het bijbehorende land aan haar oudste zoon na. Aangezien hij op dat moment nog niet meerderjarig was, kwam het beheer van de Natewisch neer op de schouders van Joost Taets van Amerongen, maar het huis was niet in zijn rechtstreekse bezit.

Na dit eerste huwelijk sloot Taets van Amerongen in 1692 opnieuw een huwelijk, ditmaal met Anna de Casembroot. In 1700 overleed ook zij. In datzelfde jaar hertrouwde Taets van Amerongen voor de derde en laatste keer met Johanna Borre van Amerongen. Vanaf 1719 tot aan zijn eigen dood in 1735 leefde Joost Taets van Amerongen als weduwnaar. Hij bereikte de leeftijd van 86 jaar en dat was zeker in de achttiende eeuw een leeftijd die lang niet iedereen bereikte. De meesten van zijn eigen kinderen overleefden hem niet of ternauwernood. ⁴ Ondanks dit feit loopt de familielijn van de Taets van Amerongens door tot in de twintigste eeuw en is de Natewisch al die tijd in de familie gebleven.⁵

De start van het vermogen van Joost Taets van Amerongen

Joost Taets van Amerongen werd in 1672 drieëntwintig jaar oud, wat voor die tijd betekende dat hij meerderjarig was en dus bekwaam om zijn eigen zaken te behartigen. De erfenis van zijn moeder Anna van Rijsenburg kwam op dat moment geheel in zijn bezit, nadat deze eerder door zijn vader beheerd was. In mijn zoektocht door de archieven ben ik helaas geen testament van Anna van Rijsenburg tegengekomen. De vraag is dus wat de erfenis was die hij van zijn moeder meekreeg. Als enig kind zal het grootste gedeelte van de erfenis zijn kant op zijn gegaan en wellicht is het deels naar de familie Van Rijsenburg teruggedaan. Ook de vraag hoe welvarend deze familie was, kan ik helaas niet beantwoorden.

Joosts vader, Jacob Taets van Amerongen overleed in 1686. Ook bij deze gebeurtenis zal een testament geopend zijn. Wederom heeft mijn zoektocht in de archieven geen beschrijving opgeleverd van dit bewuste testament of een

³ Ibidem.

⁴ Zie de bijlage met de genealogie van de familie Taets van Amerongen.

⁵ E. Kurpershoek en E. Kurpershoek, *Amerongen. Geschiedenis en architectuur* (Zeist 1996) 175.

boedelscheiding die hierna zal hebben plaatsgevonden. Om deze redenen is het niet mogelijk om een beginsituatie vast te stellen van het vermogen van Joost Taets van Amerongen. Wat wel te vinden was, was een akkoord op een regeling die getroffen werd omtrent de nalatenschap van Jacob Taets van Amerongen.⁶ Hieruit blijkt dat de erfenis van Joosts moeder nog niet (geheel) was overgedragen op haar zoon en nog in het bezit was van zijn vader. Joost Taets van Amerongen eist dan de erfdelen op.

Omdat de vermogenssituatie niet duidelijk is, wil ik wel een aantal aannames doen hieromtrent om het begin niet compleet blanco te laten. Joost Taets van Amerongen was de enige zoon van Jacob Taets van Amerongen en Anna van Rijsenburg. Dit betekende voor hem dat het grootste gedeelte van de erfenis van zijn ouders bij hem terecht zal zijn gekomen. In het geval ze meer kinderen hadden gekregen, had de erfenis door meer personen gedeeld moeten worden. In de boedel van Joost Taets van Amerongen zijn obligaties terug te vinden die dateren uit de tijd dat hij nog niet meerderjarig was, deze erfde hij hoogstwaarschijnlijk van zijn ouders. Het feit dat Taets van Amerongen senior in de stad Utrecht leefde en de familie een traditie kende van het bekleden van bestuurlijke ambten, zal betekend hebben dat de familie ook niet onbemiddeld was. Het is verder niet mogelijk om een inschatting van het geërfde vermogen te maken in geld uitgedrukt.

De huwelijken van Joost Taets van Amerongen

In zijn leven huwde Joost Taets van Amerongen zoals al eerder genoemd drie keer. Het was in de zeventiende eeuw veelvoorkomend dat huwelijken op huwelijkse voorwaarden werden gesloten. In een akte werd voor de huwelijksvoltrekking vastgelegd welke goederen er in het huwelijk werden ingebracht en wat hiermee zou gebeuren in het geval een van de echtgenoten zou overlijden. Het was gewoon dat als er kinderen waren geboren, deze het bezit van de overledene zouden erven. Waren er geen kinderen, dan ging het bezit in de meeste gevallen terug naar de familie van de overledene en had de overlevende echtgenoot hier geen aanspraak meer op.

Het eerste huwelijk van Taets van Amerongen bracht voor de familie het goed De Natewissh binnen de familie. Doordat er voor het sterven van zijn eerste vrouw al

⁶ HUA 34-4 Notarissen, inventarisnummer U080a009, aktenummer 135, *Akkoord over regeling nalatenschap Jacob Taets van Amerongen*.

Scriptie 'Blauw bloed, zwart zaad?'
Marianne de Kruijf

nageslacht was uit dit huwelijk, bleef De Natewisch binnen de familie Taets van Amerongen. Zoals zal blijken was dit een niet onbelangrijk deel van het bezit van Joost Taets van Amerongen.

Uit de scheidingsakte die na de dood van Emerentia Geertruyd van Zuylen werd opgemaakt, kunnen we zien welke onroerende bezittingen door haar in het huwelijk waren ingebracht:⁷

Ridderhofstad De Natewisch
Duijnschen weert
2 ½ morgen land in de Koorweert, Amerongen
13 morgen land met huis en boomgaard, Maurik
2 morgen land met huis Den Duijnen en boomgaard Koorweert, Amerongen
2 ½ morgen land in de Koorweert, Amerongen
4 ½ morgen land in Ravenswaaij

De eerste twee goederen werden nagelaten aan de toen nog minderjarige kinderen, de rest van de beschreven goederen werden aan Joost Taets van Amerongen nagelaten. In de praktijk kwam dit erop neer dat alle bezittingen van zijn eerste vrouw in het bezit van Joost Taets van Amerongen kwamen.

Het tweede huwelijk van Taets van Amerongen, met Anna de Casembroot, was wederom een huwelijk dat op huwelijkse voorwaarden werd gesloten.⁸ De goederen die zij ter huwelijk meebracht lagen duidelijk meer verspreid door de regio Utrecht, met daarnaast land dat in Zeeuws Vlaanderen lag.

Bij de scheidingsakte na haar dood, werden de volgende onroerende goederen genoemd⁹, die op de laatste na allemaal als erfenis voor de kinderen uit dit huwelijk waren bestemd. Aangezien er wederom sprake was van minderjarige, onmondige kinderen, trad Joost Taets van Amerongen op als de beheerder van de goederen.

12 ½ morgen land in Kleijn Vuijkoop, Vreeswijk
1 morgen land in De Wiers, Vreeswijk
13 morgen land (niet benoemd waar dit lag)
12 morgen land, Harmelerweerd
5 morgen land met huis Leijenbergh in Schonauwen
Leengoed Eiland van Casant, Zeeuws Vlaanderen
9 gemeten, 9 roeden land in Zuijdsanden

Het laatste huwelijk dat Joost Taets van Amerongen sloot, was met Jeanne Borre van Amerongen. Er is in de archieven niet terug te vinden wat er met de scheiding van haar goederen gebeurd is. Hiervan kan dus geen overzicht worden gegeven.

⁷ HUA 34-4 Notarissen, inventarisnummer U078a004, aktenummer 166, *Scheiding*.

⁸ HUA 34-4 Notarissen, inventarisnummer U078a004, aktenummer 174, *Huwelijkse voorwaarden*.

⁹ HUA 34-4 Notarissen, inventarisnummer U141a001, aktenummer 14, *Scheiding van goederen van Anna de Casembroot*.

De huwelijken van Joost Taets van Amerongen hebben zoals uit de beschrijvingen blijkt wel degelijk een invloed gehad op zijn bezittingen. Doordat zijn echtgenoten tot drie keer toe na een kort huwelijk overleden, werd Taets van Amerongen degene die de goederen voor zijn kinderen beheerde. De inkomsten uit landpachten werden dan ook aan zijn vermogen toegevoegd.

Uitgaven van Joost Taets van Amerongen

Uit de stukken in het archief van de familie Taets van Amerongen kan een beperkt beeld worden gevormd van de uitgaven van Joost Taets van Amerongen. Met name op het gebied van aankopen van grondbezit kan het een en ander gemeld worden.

In het archief zijn zes stukken terug te vinden van land dat door Joost Taets van Amerongen werd aangekocht. Als dit wordt bekeken op het totaal van de bezittingen van Taets van Amerongen aan het einde van zijn leven, dan heeft hij vooral in de nabije omgeving van De Natewisch grond aangekocht. De aankoop van deze stukken grond zal zijn positie van pachtheer in die omgeving hebben verbeterd. Hoewel er in de stukken wel prijzen worden genoemd, is het helaas niet mogelijk gebleken om dezelfde stukken land terug te vinden in de vele pachtakten met Joost Taets van Amerongen als verpachter. Van eventuele andere aankopen van onroerende goederen zijn geen bewijsstukken in de archieven terug te vinden.

Voor de aankoop van nieuwe stukken grond maakte Taets van Amerongen verschillende keren gebruik van een hypotheek om de aankoop te kunnen betalen. In het archief van de familie Taets van Amerongen zijn hiervan drie akten terug te vinden. De bedragen waar het om ging waren 4100 gulden, 1000 gulden en 2000 gulden. Deze schulden ging hij aan tussen 1680 en 1703. Tijdens zijn leven loste hij ze ook weer volgens de gemaakte afspraken af.

Uit de uiteindelijke scheiding van de boedel blijkt dat Joost Taets van Amerongen naast investeringen in de aankoop van grond tijdens zijn leven ook heeft geïnvesteerd in obligaties van onder andere de Staten van Utrecht en de Generaliteit.¹⁰ Deze obligaties zijn qua geldbedrag een veel grotere investering dan de aankoop van de zes stukken land.

¹⁰ HUA 23 Familie Taets van Amerongen van Natewisch, inventarisnummer 42 *Inventaris met akte van scheiding van de nalatenschap van Joost Taets van Amerongen, met lijsten van huisraad, berustende op Natewisch.*

Zoals in de scheiding van de boedel te zien is, heeft Joost Taets van Amerongen vooral in de achttiende eeuw geïnvesteerd in obligaties. De obligaties die hij in zijn bezit had, waren met name van instanties die zich in zijn nabije omgeving bevonden, namelijk de Staten van Utrecht, polders in de regio en individuen die bij hem een lening aangingen.

Naast de uitgaven aan het aankopen van grond, zijn er kleine aankopen terug te vinden in het archief. Zo zijn er bijvoorbeeld rekeningen bewaard gebleven van de kosten die gemaakt zijn voor de kleding van het personeel op De Natewisch.¹¹ Er zijn rekeningen bewaard die de rentmeester betaalde voor consumptiegoederen zoals boter en wijn.¹² Ook de rekeningen van het personeel dat op De Natewisch werkzaam was, zijn deels bewaard gebleven.

Een grotere kostenpost waar ook rekeningen van bewaard zijn gebleven, was de verbouwing van De Natewisch die in de jaren 1720 heeft plaatsgevonden. Het huis werd door een aannemer deels opnieuw opgebouwd, het werk werd aangenomen voor een bedrag van 110 gulden.¹³ Het lijkt er bij het lezen van de aanbestedingscondities op dat Taets van Amerongen deze verbouwing goed had uitgedacht en dat hij zich hier persoonlijk ook mee bemoeide. Alle eisen stonden op papier en het blijkt dat Taets van Amerongen niet te veel voor deze verbouwing wil betalen. Zo staat er bijvoorbeeld dat de goede stenen hergebruikt moeten worden en dat de aannemer zelf voor de drank voor de werknemers moest zorgen.¹⁴

Taets van Amerongen woonde tijdens zijn leven in Utrecht. Dit had te maken met de functies die hij daar bekleedde. Van zijn Utrechtse levensonderhoud zijn echter geen rekeningen bewaard gebleven. Het is dus niet goed na te gaan welke levensstijl hij er op nahield. Zijn woning in het centrum van Utrecht aan de Voorstraat en de stal aan de Ridderschapsstraat geven wel aan dat hij in een nette omgeving woonde, op stand. Dat Taets van Amerongen ook een stal in zijn bezit had, zal er op wijzen dat hij ook ten minste één koets en paarden tot zijn beschikking had. In de boedelbeschrijving is verder terug te vinden dat er op De Natewisch een groot

¹¹ HUA 23 Familie Taets van Amerongen, inventarisnummer 208 *Kwitanties wegens betaling van kleding voor het personeel van het goed Natewisch.*

¹² *Ibidem*, inventarisnummer 199 *Rekeningen van de rentmeester Cornelis van Sandick ten behoeve van Joost Taets van Amerongen van Natewisch, over het beheer van diens goederen.*

¹³ HUA 23, inventarisnummer 202 *Stukken betreffende uitbreiding en verbouwing van het huis Natewisch.*

¹⁴ *Ibidem.*

aantal zilveren voorwerpen aanwezig was, met een totale waarde van bijna 10.000 gulden. Het mag aan de hand van deze gegevens wel worden aangenomen dat Taets van Amerongen er een adellijke levensstijl op nahield. Of hij ook meedeed aan de zogenaamde 'conspicuous consumption' kan niet worden nagegaan.

Jaarinkomen van Joost Taets van Amerongen

Uit de gegevens die beschikbaar zijn over de inkomsten van Joost Taets van Amerongen, zal ik een poging doen om het jaarinkomen te reconstrueren. De inkomsten van Taets van Amerongen zijn onder te verdelen in inkomsten uit ambten en inkomsten uit bezittingen, namelijk pachtopbrengsten en renteopbrengsten.

De bron die het meest bruikbaar is om deze reconstructie uit te voeren, is de boedelscheiding die na de dood van Joost Taets van Amerongen is opgemaakt. Hiernaast zullen er ook gegevens uit de verschillende pachtovereenkomsten worden vergeleken.

In de boedelscheiding zijn verschillende bedragen terug te vinden die Taets van Amerongen in 1735 voor het bekleden van verschillende bestuurlijke functies ontving. Het traktement als lid van de ridderschap bedroeg voor een jaar 800 gulden. Het traktement voor zijn functie als gedeputeerde bedroeg dat jaar 1600 gulden. De functie van raad extraordinaris aan het hof leverde 65 gulden op. Voor zijn vervulde functies binnen verscheidene heemraadschappen ontving Taets van Amerongen in 1735 36 gulden van de Eemregio en 20 gulden van de Slaperdijk.¹⁵

In totaal gaat het hier om 2521 gulden inkomen uit ambten. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de gegevens uit de boedelscheiding slechts de exacte inkomsten van zes maanden weergeven. Het kan daarom zijn dat de inkomsten uit ambten groter waren dan hierboven geschreven staat.

De pachtopbrengsten afkomstig uit onroerende bezittingen van het jaar 1735 zijn terug te vinden in de uiteindelijke beschrijving van het vermogen van Taets van Amerongen. Als alle pachtopbrengsten worden opgeteld, voor zover bekend, komt dit in totaal neer op 1918 gulden inkomsten. De pachtovereenkomsten die door Taets van Amerongen werden gesloten, waren steeds voor zes jaren en konden na die tijd weer verlengd worden. Naast deze pachtopbrengsten verpachtte Taets van

¹⁵ HUA 23 inventarisnummer 42 *Inventaris met akte van scheiding*.

Amerongen ook stukken land met verschillende gewassen erop zoals gerst, boekweit, erwten en boomvruchten. Ook de verkoop van hout van zijn land kwam meermaals voor.¹⁶ Het land waarmee hij deze manier van verpachting aan de hoogstbiedende toepaste, was het land dat rondom De Natewisch in de Kooruweert gelegen was.

De opbrengsten van renten uit obligaties in het bezit van Joost Taets van Amerongen zijn eveneens terug te vinden in de scheiding van de boedel en komen in totaal uit op een bedrag van 1103 gulden. De inkomsten uit ambten, pachten en renten bij elkaar opgeteld geven een jaarlijks inkomen van 5542 gulden.

Zoals uit de eerdere beschrijvingen wel blijkt, is het jaarinkomen dat berekend is, lager dan het in werkelijkheid zal zijn geweest. Missende bedragen voor wat betreft pachtopbrengsten en de onzekerheid of Taets van Amerongen nog meer betaalde ambten uitoefende zijn hiervan de oorzaak.

Om het jaarinkomen verder te kunnen berekenen, moeten zijn lasten van zijn baten worden afgetrokken. Ook deze lasten kunnen alleen benaderd worden door de kosten die genoemd zijn in de scheiding van de boedel. De gegevens zijn beschreven over de periode van 5 maart 1735 tot en met 8 september, dus grofweg een half jaar. Het totaal van de binnengekomen baten was 6531 gulden, de totaal binnengekomen lasten bedroegen 2759 gulden. Dit komt neer op een besteedbaar halfjaarinkomen van 3772 gulden.

Zoals iedereen kan zien, zijn de inkomsten die in dit halve jaar binnenkomen hoger dan de berekende inkomsten voor een heel jaar die eerder zijn beschreven. Het blijkt hier dan ook eens te meer dat de gegevens niet volledig zijn en dat er daarom slechts gedeeltelijk een beeld geschetst kan worden van de financiële situatie van Joost Taets van Amerongen.

Wat in elk geval wel kan worden geconcludeerd uit deze gegevens, is dat Taets van Amerongen een duidelijk positief inkomen had aan het einde van zijn leven.

¹⁶ HUA 23, inventarisnummer 205 *Conditioes voor de verkoop van koren te velde, elzenhout, boomvruchten en gras voor en achter het huis Natewisch.*

De vermogenssituatie aan het einde van het leven van Joost Taets van Amerongen

Op het einde van het leven van Joost Taets van Amerongen werd er van zijn goederen, roerend en onroerend een scheiding opgemaakt. De lijst waarop de goederen terug te vinden zijn, staat hieronder:

Omschrijving	Opbrengst in guldens	Verwerving
Ridderhofstad Natewisch met vier morgen boomgaard	260	EvZ
De Duijnschen waard		EvZ
28 morgen land , de Kockenwaard		
½ hond land, een steeg in Amerongen		
2 morgen land met huis Den Duijnen in Amerongen	160	EvZ
23 morgen land in de Koornweert, Amerongen		
12 ½ morgen land met een hofstede nabij de Natewisch		
12 ½ morgen land met hofstede Schoordijk in Maurik		EvZ
4 ½ morgen land in Ravenswaaij		EvZ
40 morgen land met hofstede in Amerongen		
2 morgen land met een huis in Schalkwijk		
2 gemetten, 200 roeden land in Cadzand		
4 gemetten, 44 roeden land in Cadzand		4
6 gemetten, 6 roeden land		7
3 gemettten.		2
5 gemetten, 126 roeden		6
6 gemetten, 299 roeden		8
2 gemetten		2
13 gemetten, 245 roeden		18
2 gemetten, 262 roeden		2
3 gemetten, 83 roeden		
1 gemet		
3 gemet, 165 roeden		5
282 roeden		
3 gemetten		
1 gemet		
5 morgen land met hofstede Leijenbergh in Schonauwen		AdC
12 morgen land in de Harmelerweerd	80	AdC
13 morgen land in Gerverskop		AdC
14 morgen land in Kleijn Vuijkoop, Vreeswijk	300	AdC
een huis aan de Voorstraat in Utrecht		
de helft van een huis aan de Voorstraat, met tuin en stal in de Ridderschapsstraat in Utrecht		
10 morgen land in Lageweyjde	140	
20 morgen land in Abcoude	152	
8 morgen land in Lageweyjde	60	
8 morgen land in Bunnik	100	
Huis en 6a7 morgen land in Schalkwijk	200	
Goed Den Dijstel in Huis ter Heide	130	
Huis met landerijen	75	
37 morgen, 400 roeden met huis in Zeist		
8 morgen land in Zeist		
4 morgen land in Schalkwijk	65	

Scriptie 'Blauw bloed, zwart zaad?'
Marianne de Kruijf

9 morgen land in Wijk bij Duurstede	60	
2 morgen land in Wijk bij Duurstede	34	
1 morgen boomgaard in Odijk	48	
2 morgen land in De Bilt		
Obligatie van f8000 Staten van Utrecht (1637)		AdC
Obligatie f5000 met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	135,5	
2 obligaties van f500 (1691) met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	27,5	
Obligatie van f500 (1708) met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	13,75	
Dertigjarig rente (1713) Staten van Utrecht	36	
Obligatie van f500 (1705) met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	13,75	
Obligatie van f500 (1707) met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	13,75	
Obligatie van f1206 (1648) met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	33,15	
Obligatie van f1200(1666) met 2 ¼ % rente Staten van Utrecht	33	
Obligatie van f2000 (1692) met 3% rente Generaliteit	60	
Tweeëndertigjarige rente Generaliteit	121	
Obligatie van f2000 (1721) met 5% rente Standen van Oost-Friesland	100	
Drie obligaties van f1000 (1721) met 5% rente Standen van Oost-Friesland	150	
Obligatie van f1000 (1726) met 3% rente van de stad Wijk bij Duurstede	30	
Plechtbrief van f1000 (1726) met 3½% rente	35	
Obligatie van f600 (1731) met 3% rente van de polder Schalkwijk	18	
Obligatie van f800 (1732) met 3% rente van de polder Schalkwijk	24	
Obligatie van f800 (1732) met 3% rente van de polder Schalkwijk	24	
Obligatie van f2000 (1732) met 3% rente van de kerk van Kamerik	60	
F2000 (1729) als persoonlijke lening met 3% rente	60	
F2000 (1729) als persoonlijke lening met 3% rente	60	
Obligatie van f2000 (1702) met 2¼% rente	55	

(De kolom verwerving geeft aan waar de onderdelen van de erfenis van Joost Taets van Amerongen vandaan komen, voor zover bekend. EvZ staat voor Emerentia van Zuylen en AdC staat voor Anna de Casembroot)

De obligaties vertegenwoordigen bij elkaar opgeteld een vermogen van 36.606 gulden. Voor het berekenen van de waarde van de grondbezittingen, komt er wederom een moeilijkheid kijken. Gewoonlijk werd de waarde van de grond berekend door de pacht prijs als een vastgesteld percentage van de totale waarde te nemen.¹⁷ We weten alleen niet welk percentage er in deze tijd gewoon was. Als we hiervoor de gemiddelde rente nemen die de obligaties opbrachten, 3 %, dan komt de waarde van de onroerende goederen waarvan de pacht prijs bekend was uit op 63.934 gulden. Hierbij nogmaals de aantekening dat dit bedrag hoger moet zijn, maar dat van niet alle onroerende goederen de pacht prijs bekend is.

Waarde onroerende bezittingen	63.934
Waarde obligaties	36.606
Ongemunt zilver	9.905

¹⁷ H. Feenstra, *De bloeitijd en het verval van de Ommelander adel. 1600-1800* (Groningen 1981) 21.

Contant geld	2.484
Zilvergeld	7.959
Openstaan de vorderingen	1.063
Totaal bezit Joost Taets van Amerongen in geld uitgedrukt	121.951

Het vermogen aan het einde van het leven van Taets van Amerongen komt zo neer op 121.951 gulden. Helaas kunnen we nergens een vergelijking trekken naar de start van zijn vermogen. Als we kijken naar de verhouding tussen de waarde van de onroerende bezittingen en de obligaties, dan wordt hierbij voor Joost Taets van Amerongen het algemene beeld van een edele bevestigd: 'In het algemeen vormde het grondbezit het grootste gedeelte van het adellijk vermogen'.¹⁸

De erfenis van Joost Taets van Amerongen

Taets van Amerongen liet na zijn dood een testament na dat hij in 1725 had laten opstellen. Ten tijde van zijn overlijden waren nog vier van zijn kinderen in leven. De goederen van hun respectievelijke moeders werden nagelaten aan de kinderen uit dat bewuste huwelijk. Alle goederen die verder overbleven en die niet hadden toebehoord aan een van de vrouwen, werden gelijk over de vier kinderen verdeeld. Om deze verdeling te kunnen maken, werd de scheiding van de boedel opgemaakt zoals die in het kort hierboven te vinden is. Sommige van de goederen en obligaties werden na het overlijden van Taets van Amerongen door zijn kinderen verkocht. Zodoende kon er gemakkelijker een verdeling van de erfenis worden gemaakt.

Het was zo dat alle kinderen daadwerkelijk goederen op hun naam kregen. Dus het was niet zo dat de onroerende goederen zoveel mogelijk in de handen van de oudste nog levende zoon terecht kwamen, zoals het principe was bij fidei commissis. Het ene kind hoefde het andere niet uit te kopen. Dit betekende dus voor de kinderen Taets van Amerongen dat zij allemaal bezit aan de erfenis overhielden.

Het belangrijkste onroerende goed van de erfenis, De Natewisch, kwam in handen van de oudste zoon terecht, het was namelijk in het bezit van de familie gekomen door het huwelijk met zijn moeder. De Natewisch is tot in de twintigste eeuw in het bezit gebleven van de familie Taets van Amerongen. De familie is dus na Joost Taets van Amerongen nog twee eeuwen in stand gebleven.

¹⁸ Feentra, *De bloeitijd en het verval van de Ommelander adel* 21.

Situatie in de Republiek in de zeventiende en achttiende eeuw

Ben ik in het eerste gedeelte van deze scriptie alleen ingegaan op de situatie van Joost Taets van Amerongen op zichzelf, in dit tweede gedeelte zal ik ingaan op de wereld om hem heen.

De zestiende eeuw was voor de Republiek een tijd van voorspoed geweest, niet voor niets wordt deze wel de Gouden Eeuw genoemd. Op gebied van de landbouw was dit ook het geval geweest. 'Na het midden van de zeventiende eeuw sloeg een lange periode van economische en demografische expansie om in haar tegendeel... vooral de agrarische sector leed onder de depressie.'¹⁹ In de decennia na 1650 stagneerde de bevolking in Europa en ook in de Republiek. De boeren, die juist waren ingesteld op een periode dat er geen grenzen waren aan de afname van hun agrarische producten, leden hieronder. Vanwege de dalende prijzen die zij voor hun producten ontvingen, moesten ze hun bedrijfsvoering aanpassen. Naast de dalende inkomsten hadden de boeren ook te maken met stijgende kosten.²⁰

De regio waar Joost Taets van Amerongen de meeste van zijn grondbezittingen had, was het Sticht Utrecht. De grondsoorten van zijn bezittingen in de regio liepen uiteen van rivierklei tot zandgrond en daar tussenin. De gesteldheid van de bodem is van belang gebleken voor de gevolgen van de agrarische depressie. De gebieden rond De Natewisch vielen binnen een gebied van rivierklei. 'Men krijgt de indruk dat de economische problemen in het rivierengebied heel wat minder rampzalig waren dan bijvoorbeeld in de weidegebieden. Enerzijds waren er meer mogelijkheden om de zelfverzorging wat uit te breiden. Anderzijds bewees het breed opgezette, extensief gevoerde bedrijf juist onder dergelijke omstandigheden zijn waarde, doordat bij teruglopende inkomsten uit de graanteelt de gelegenheid bestond op andere onderdelen van het bedrijf terug te vallen.'²¹ De rivierkleigebieden werden veel gebruikt voor fruitteelt. Dit werd ook binnen de bezittingen van Taets van Amerongen toegepast. Verschillende huizen met boomgaarden waren in zijn bezit, ook bij De Natewisch was een boomgaard te vinden die werd verpacht.

¹⁹ J. Bieleman, *Boeren in Nederland: geschiedenis van de landbouw 1500-2000* (Amsterdam 2008) 139.

²⁰ Bieleman, *Boeren in Nederland* 146.

²¹ *Ibidem* 189.

Op de zandgronden in het oosten van de regio Utrecht werd er in de zeventiende eeuw op steeds grotere schaal tabak verbouwd. Het voordeel van tabaksteelt waren de relatief hoge opbrengsten. Ook boekweit was een agrarisch product dat op zandgrond veel werd verbouwd. Ook in de zandgrondgebieden ziet men dat de boeren er een gemengd bedrijf op na houden om op die manier hun risico's te spreiden.²²

De grondsoort die verder in bezit was van Taets van Amerongen in het Sticht Utrecht, was kleigrond die alleen voor grasland gebruikt kon worden. De boeren die in deze gebieden hun bedrijf voerden, waren compleet aangewezen op veeteelt en hooihandel. Dit gebied lag in het westen van het Sticht Utrecht. In dit gebied waren de boeren weinig flexibel om zich aan te passen aan de agrarische depressie.²³ Hierbij kwam ook nog dat er tijdens de agrarische depressie verschillende veeziekten voorkwamen die voor sterfte onder de veestapel zorgden. Al met al hadden deze boeren het meest te maken met de nadelige gevolgen van de agrarische depressie.

Pachtgeld

De pachtenprijzen die in de verschillende grondgebieden gevraagd konden worden door de grondbezitters werden eveneens door de agrarische depressie beïnvloed. De prijzen die boeren op konden brengen voor het pachten van een stuk land kwamen lager te liggen dan in de zestiende eeuw toen het economisch gezien veel beter ging. Vooral in de weidegebieden met zijn kleigrond kwamen de prijzen van de pacht lager te liggen.²⁴ Bij een vastgestelde pacht voor langere tijd, zoals Taets van Amerongen die op zijn pachtakten toepaste, kwam het voor dat de betaling van de pacht niet op tijd werd voldaan en er schulden werden opgebouwd. De grondbezitters waren echter niet in de positie om een hard standpunt in te nemen wat betreft de pachtprijzen. De problemen in de agrarische sector deden zich bij iedereen voor en een hoog pachtgeld betalen was dan ook voor alle boeren uitgesloten. De pachtprijzen werden aangepast aan de

²² Ibidem 257.

²³ Ibidem 211.

²⁴ Ibidem 218.

afnemende rentabiliteit van het boerenbedrijf.²⁵ In feite werd de pachtsom het sluitstuk van de bedrijfsvoering.²⁶

Zoals beschreven staat, was de ernst van de agrarische depressie per grondsoort verschillend. Dit betekende ook dat de invloed op de pachtprizen per grondsoort anders was. De minst flexibele gebieden waren de gebieden waar de pacht het meest verminderde en de opbrengsten voor de verpachter het meest werden geschaad. Dit waren de kleigrondgebieden. Voor de gebieden die op rivierklei lagen en waar de boeren zich op verschillende soorten landbouw richtten, was de invloed van de depressie veel minder merkbaar. Deze boeren konden zelf de problemen opvangen en het was niet of nauwelijks nodig dat de pachtgelden werden.

Voor Joost Taets van Amerongen waren de invloeden van de agrarische depressie op de meeste van zijn grondbezittingen weinig merkbaar. Het grootste gedeelte van zijn bezittingen bevond zich op rivierklei en hier konden de boeren de pacht die eerder was vastgesteld goed opbrengen. Uit de pachtakten uit het archief van de familie Taets van Amerongen blijkt dat het algemeen geschetste beeld van de verhouding tussen pacht en grondsoort ook hier opgaat. De pacht in de beginjaren van de achttiende eeuw ligt in verschillende gevallen hoger dan in de jaren twintig en dertig van dezelfde eeuw. Ook achterstanden in de betaling van de pacht waren niet onbekend aan Joost Taets van Amerongen. Het is onbekend hoe hij omging met pachters die niet op tijd betaalden, in het algemeen stelden de grondbezitters zich inschikkelijk op omdat ze zich realiseerden dat het moeilijk zou zijn om nieuwe pachters op dezelfde voorwaarden te vinden.²⁷

Houding van de grondbezitters tijdens de agrarische depressie

In het algemeen was de grond in de Republiek in de handen van verschillende groepen mensen en instanties te vinden. Naast de adel die een groot gedeelte van zijn vermogen, al dan niet in vroeger tijden, in grondbezit had geïnvesteerd, waren ook stedelingen, kerkelijke instanties en boeren zelf in het bezit van stukken land.²⁸De

²⁵ Ibidem 144.

²⁶ J. De Vries en A.M. van der Woude, *Nederland 1500-1815. De eerste ronde van moderne economische groei* (Amsterdam 1995) 613.

²⁷ De Vries en Van der Woude, *Nederland 1500-1815* 262.

²⁸ H.F.K. van Nierop, *Van ridders tot regenten. De Hollandse adel in de zestiende en eerste helft van de zeventiende eeuw* (Leiden 1984) 111.

adel in de gehele Republiek maakte slechts een klein gedeelte van de totale bevolking uit. Dit kwam doordat er geen vorstenhuis meer was dat de mogelijkheid had om nieuwe adel te benoemen. Pas in het begin van de negentiende eeuw was dit weer het geval en werd de adelstand aanzienlijk uitgebreid. De adel had slechts een klein gedeelte van de totale hoeveelheid land in zijn bezit. Het is om die reden ook belangrijk om te zien wat de algemene houding was die werd aangenomen door de bezitters van grond in de tijd van de agrarische depressie.

De Vries en Van der Woude menen dat de economisch sterkeren in de honderd jaren na 1650 gebruik konden maken van de wijdverbreide ellende van anderen om hun grondbezit uit te breiden.²⁹ Dit komt erop neer dat de rijken het land opkochten van de grondbezitters die zelf niet meer genoeg aan de grond of op de grond konden verdienen om het bezit rendabel te laten zijn. Het zal in deze gevallen zijn gegaan om boeren die hun eigen land in bezit hadden, maar niet langer genoeg verdienden om het ook in bezit te houden.

Van Dillen meent dat door de agrarische depressie het animo voor demping en inpoldering van meren en plassen vermindert. Daarnaast vormden de binnen- en buitenlandse effecten een goede andere mogelijkheid tot voordelige geldbelegging.³⁰

Deze beide observaties kunnen naast elkaar worden gezien. Het gaat ten slotte om de houding van alle grondbezitters. De adel werd over het algemeen niet gerekend tot de meest ondernemende groep grondbezitters en zal daarom vaker hebben gekozen voor de maatregel die Van Dillen noemt, namelijk geld investeren in effecten in plaats van zich juist ten tijde van de agrarische depressie op de aankoop van stukken grond te richten.

Als we kijken naar Joost Taets van Amerongen zien we dat hij tijdens zijn leven beide doet. Hij koopt zowel grond aan als obligaties. De aankopen van grond zijn vooral terug te brengen tot het gebied rond De Natewissh, een gebied waar de depressie weinig sporen achterliet en er dus ook weinig sprake zal zijn geweest van de verkoop van grond vanwege financiële noodzaak. Het lijkt niet zo te zijn dat er op deze manier een financieel voordeel behaald kon worden door voor weinig geld een stuk grond op te kopen.

²⁹ De Vries en Van der Woude, *Nederland 1500-1815* 265.

³⁰ J.C. van Dillen, *Van rijkdom en regenten. Handboek tot de economische en sociale geschiedenis van Nederland tijdens de Republiek* (Den Haag 1970) 419.

Adel als grondbezitters

In de agrarische geschiedenis die in de literatuur beschreven staat, speelt de adel een zeer kleine rol. Als we dit in aanmerking nemen, dan kan de conclusie worden getrokken dat de adel grote stukken land in zijn bezit had, maar hier zelf geen actieve landbouw op bedreef. In de regio Groningen was dit wel het geval.³¹ Hier waren de edelen zelf daadwerkelijk met landbouw bezig om voor een deel in de eigen behoeften te kunnen voorzien. Dit beeld werd in de regio Utrecht niet teruggezien.

De adel was in de Republiek een van de groepen die van oudsher in het bezit was van grote hoeveelheden land. Het maakte een belangrijk deel uit van hun vermogens. Dit zagen we ook terug bij Joost Taets van Amerongen. De adel in de noordelijke provincies leefde vooral op het platteland en kon zich op die manier ook direct bezighouden met hun grondbezittingen. In de provincies Overijssel, Gelderland en Utrecht echter was de adel veel meer gericht op de steden.³² Ze woonden niet op het platteland en waren dus ook verder van hun bezittingen verwijderd. Om deze reden was het niet ongebruikelijk om een rentmeester in dienst te nemen die de zaken ter plaatse behartigde. Ook elders in Europa was dit geen ongewone gang van zaken aangezien de adel in de stad zaken had om te regelen.

Joost Taets van Amerongen had voor De Natewisch en de grondbezittingen in de directe omgeving hiervan een rentmeester aangesteld. Ook voor de bezittingen die hij in Zeeland bezat, had hij een rentmeester in dienst genomen. Zeker voor de grote afstand naar Zeeland, was dit een logische beslissing. De rentmeester van De Natewisch hield voor Taets van Amerongen alle rekeningen bij die binnenkwamen en betaalde deze. Hij rapporteerde alles op zijn beurt aan Taets van Amerongen en gaf de rekeningen aan hem door. De ontvangst van de pachten werd echter niet aan de rentmeester overgelaten. Voor het afbetalen van de pacht moest de pachter naar Utrecht afreizen om daar het geld aan Taets van Amerongen persoonlijk te overhandigen. De rentmeester werd wel weer ingeschakeld bij de verpachting van de verschillende gewassen uit de omgeving van De Natewisch.

³¹ Feenstra, *De bloeitijd en het verval van de Ommelander adel* 33.

³² De Vries en Van der Woude, *Nederland 1500-1815* 624.

Adel en regenten

Als wordt gekeken naar de adel elders in de Republiek, dan zien we dat deze nergens werd aangemerkt als grote ondernemers. Hun economische doel ging niet verder dan het beschermen en in stand houden van het voorvaderlijk bezit om met de inkomsten daaruit een bepaalde levensstijl in stand te kunnen houden, die voorwaarde was om voor adellijk te kunnen worden aangezien.³³ Hier wordt de adel recht tegenover de regenten gezet die door eigen toedoen in sociaal aanzien zijn gestegen. In het Sticht Utrecht was er ook een nieuwe sociale elite ontstaan in de zeventiende eeuw. Zij leefden op dezelfde manier als de adel, namelijk door hun kapitaal te beleggen in onroerend goed en obligaties, door het uitoefenen van bestuurlijke functie en het aankopen van een ridderhofstad.³⁴

Andersom kan ook worden gezegd dat de adel steeds meer ging leven als de regenten in de steden. Van oudsher was de adel verbonden met het platteland en hield zij zich bezig met het bestuur van eveneens het platteland. In het Sticht Utrecht was de adel duidelijk verstedelijkt en was een woning in de stad Utrecht geen uitzondering voor iemand van adel. Zoals eerder al te lezen was, was de familie Taets van Amerongen al voor Joost geboren werd inwoner van de stad Utrecht. Het is dus ook niet verwonderlijk dat ook hij ervoor koos om Utrecht als zijn woonplaats te nemen. Voor het bekleden van de functies binnen de Staten van Utrecht was het ook niet meer dan logisch dat een edele ten minste een gedeelte van het jaar in de stad verbleef. Aangezien de familie Taets van Amerongen van oorsprong geen ridderhofstad in zijn bezittingen had, verbleven zij het gehele jaar in de stad.

Een observatie van de Nederlandse adel vanuit internationaal oogpunt laat zien dat de adel in zijn economische positie werd verzwakt door de regenten en de steden.³⁵ In andere Europese landen was de economische positie van de adel in de zeventiende en de achttiende eeuw onbetwist, terwijl er in de Republiek meer gegadigden waren op het economische vlak. Vergeleken bij andere Europese landen moest de Nederlandse adel dus meer zijn best doen om op economisch gebied mee te komen met de regenten en de rijke kooplieden. Deze situatie was echter in de loop van de tijd zo gegroeid en men wist niet beter dan dat de regenten een geduchte concurrent waren van de adel binnen het politieke en

³³ Ibidem.

³⁴ C. Dekker (red.), *Geschiedenis van de provincie Utrecht* (Utrecht 1997) deel 2 175.

³⁵ J.L. Price, 'The Dutch nobility in the seventeenth and eighteenth centuries' in: H.M. Scott (ed.) *The European nobilities* deel1 (Londen 1995) 88.

economische machtsveld. Als er in deze periode een vorst was geweest die nieuwe adel had kunnen benoemen, dan was een groot deel van de regentenklasse waarschijnlijk bevorderd tot de adelstand. Nu gebeurde dit pas en masse op het moment dat er weer een koning op de troon zat in 1813.

Als er in de steden goed werd gekeken naar de regenten en de adel, of, zoals je ook zou kunnen zeggen, burgerlijke regenten en adellijke regenten³⁶, dan zou het moeilijk zijn om tussen deze twee groepen een duidelijk onderscheid te maken. In levensstijl en de ambten die zij uitoefende was weinig verschil te vinden. Het enige wat wel duidelijk voor onderscheid zorgde in het Sticht Utrecht was de indeling van de Staten van Utrecht. Enkel edelen mochten dienen als lid van de ridderschap van de Staten van Utrecht. Als burgerlijk regent kon je tot dit onderdeel van de Staten van Utrecht geen toegang krijgen.

De adellijke regenten hadden het misschien nog wel moeilijker om een gepaste levensstijl te kunnen financieren dan de burgerlijke regenten. De adel was voor zijn inkomen totaal aangewezen op de inkomsten uit land, obligaties en ambten, terwijl de burgerlijke regenten ook nog hun inkomen konden aanvullen door een ander beroep uit te oefenen of door zich bezig te houden met de handel.

Conclusie

In mijn onderzoek naar Joost Taets van Amerongen had ik mijzelf tot doel gesteld om een antwoord te vinden op de vraag of hij gezien kan worden als een typische edelman zoals deze in de literatuur beschreven wordt. Hierbij heb ik vooral gelet op zijn financiële situatie en de verbanden die te leggen zijn richting de agrarische geschiedenis.

Joost Taets van Amerongen was tijdens zijn leven zoals uit de bronnen blijkt, volop bezig met zijn vermogen. Hij investeerde in de aankoop van nieuwe stukken land, was bezig met het verpachten van het grootste deel van zijn bezittingen, kocht obligaties aan en vervulde een groot aantal ambten. Deze opsomming op zich laat zien dat Taets van Amerongen precies datgene deed wat van een edelman in zijn tijd verwacht werd.

Als we de gegevens nogmaals naslaan, dan kunnen we zien dat de investeringen die Taets van Amerongen gedaan heeft in zijn leven, zijn aan te merken als zeer veilige investeringen. Landbezit en de verpachting hiervan was al

³⁶ De Vries en Van der Woude, *Nederland 1500-1815* 624.

generaties lang een bezigheid van de adel. De inkomsten van het verpachten liepen tijdens de agrarische depressie licht terug, maar het bleef blijkbaar rendabel genoeg om het land in bezit te houden. Als het land in deze periode door Taets van Amerongen verkocht zou zijn, dan had hij hiervoor waarschijnlijk niet de waarde gekregen die het land in agrarisch betere tijden had gehad. Dit zou op financieel gebied een tegenvaller hebben betekend. Daar waar Taets van Amerongen geld tot zijn beschikking had om te investeren, deed hij dat het meest in obligaties. De obligaties die hij aankocht waren voor het grootste deel van de Staten van Utrecht en de Generaliteit. Ook persoonlijke leningen en leningen aan polders en steden worden door hem uitgegeven. Taets van Amerongen hield ook wat betreft zijn investeringen in obligaties een veilige koers aan. Hij belegde niet in buitenlandse effecten. Door op deze manier te investeren kon Taets van Amerongen zijn obligaties in de gaten houden en hij wist precies waar zijn geld terecht was gekomen.

De huwelijken van Taets van Amerongen brachten hem op financieel gebied veel goeds. Tot drie keer toe kon hij een goed huwelijk sluiten. Door het voortijdig overlijden van al zijn echtgenoten en een deel van zijn kinderen kreeg Taets van Amerongen via erfenissen veel goederen in zijn bezit. Voor een deel van de geërfde goederen gold dat hij die in beheer hield tot zijn kinderen volwassen waren en deze zelf in bezit konden houden, voor de rest werden de goederen aan Taets van Amerongen zelf vererfd. Op dit gedeelte van zijn vermogen had Taets van Amerongen geen invloed gehad, het was voor zijn vermogensomvang een gelukkige bijkomstigheid. Taets van Amerongen werd bovendien voor zijn tijd een oud man, wat ook heeft bijgedragen aan de omvang van zijn vermogen.

Het geschatte vermogen van Taets van Amerongen aan het einde van zijn leven kan in vergelijking met dat van de Utrechtse regent Jacob Carel Martens, dat in 1748 werd geschat, als aanzienlijk worden aangemerkt. Martens werd geschat op een vermogen van 108.000 gulden³⁷ terwijl Taets van Amerongen in dit onderzoek uitkomt op een vermogen van 121.951 gulden. Van dit laatste bedrag staat vast dat dit in werkelijkheid hoger moet zijn geweest. De ontbrekende gegevens zorgen voor een vertekend beeld van de financiële situatie van Taets van Amerongen.

Het blijft voor dit onderzoek een gemis dat er niets bekend is over de stand van het vermogen van Taets van Amerongen aan het begin van zijn zelfstandige loopbaan. Was dit wel het geval geweest, dan hadden we kunnen zien welk

³⁷ C. Dekker (red.), *Geschiedenis van de provincie Utrecht* (Utrecht 1997) deel 2 175.

vermogen hij in zijn leven zelf toevoegde aan datgene wat hij van zijn ouders had gekregen. Ook de uitgaven tijdens zijn leven zijn voor het grootste gedeelte een blinde vlek in het onderzoek. Het ontbreken van kasboeken en dergelijke maakt het onmogelijk om een gedetailleerd overzicht te geven van het jaarlijkse inkomen van Taets van Amerongen. De beschrijving die eerder in deze scriptie is gegeven, geeft grofweg een beeld van hoe het jaarlijks inkomen van Taets van Amerongen eruit heeft gezien.

Op financieel gebied, wat betreft het jaarlijkse inkomen en het uitgavenpatroon van Taets van Amerongen, kan niet gezegd worden of hij wat dit betreft als een typische edelman kan worden gezien. Slechts de eindsituatie is bekend en hier valt te zien dat Taets van Amerongen in vergelijking met een welvarende Utrechtse regent een hoger vermogen tot zijn beschikking had. Taets van Amerongen was dus zeker geen arme edelman en kon met zijn inkomsten uit investeringen, verpachtingen en ambten goed in zijn levensonderhoud voorzien.

De algemene agrarische situatie ten tijde van het leven van Taets van Amerongen was slecht. De Republiek bevond zich in deze periode middenin de agrarische depressie. Als edele die voor een groot deel van zijn inkomen afhankelijk was van zijn grondbezit, kon dit betekenen dat Taets van Amerongen hierdoor in de problemen zou komen. Dit bleek echter niet het geval. De onroerende bezittingen van Taets van Amerongen lagen voor het grootste gedeelte op de rivierklei, waar de gevolgen van de agrarische depressie nauwelijks merkbaar waren. De onroerende bezittingen die Taets van Amerongen had in de weidegebieden waren meer aan de crisis onderhevig en hier moest de pacht voor verschillende percelen worden verlaagd.

De manier van investeren van Taets van Amerongen kan worden aangemerkt als voorzichtig. Hij spreidde de risico's door te beleggen in grond en in meerdere mate in obligaties. Deze tactiek werd door de adel veel toegepast. Het imago van de adel die zijn vermogen vooral in grondbezit investeerde werd in deze periode gewijzigd. De adel investeerde een steeds groter deel van zijn vermogen in obligaties.

De adellijke levensstijl hield voor heel Europa in dat het duidelijk moest zijn aan iemands manier van leven dat hij van adel was. In de Republiek en met name in het Sticht Utrecht bleek het steeds moeilijker voor de adel om zich qua levensstijl te onderscheiden. De opkomst van rijke kooplieden en regenten in de sociale

hiërarchie zorgde ervoor dat het verschil tussen deze twee groepen nauwelijks nog merkbaar was. De adel in Utrecht had zijn plaats in de steden gevonden en had zich teruggetrokken van het platteland. Ook Taets van Amerongen past binnen dit plaatje. Hij bracht zijn tijd door in de stad en hield zich daar bezig met het bekleden van bestuurlijke ambten. Op het platteland, waar zijn onroerende bezittingen lagen, stelde hij verschillende rentmeesters aan die zijn zaken daar behartigden.

Zoals we hebben gezien past Taets van Amerongen wederom prachtig binnen het plaatje van de typische edelman zoals deze in de literatuur wordt beschreven.

Als conclusie van mijn onderzoek kan ik zeggen dat Joost Taets van Amerongen wat betreft zijn levensstijl, zijn financiële activiteiten en de opbouw van zijn vermogen een goed voorbeeld is van een edelman in de Republiek. Hij gedroeg zich steeds meer als regent, door in de stad te leven en hij liet de zaken die meer op het agrarische gebied lagen graag over aan zijn rentmeesters. Taets van Amerongen was meer bezig met zijn bestuurlijke aangelegenheden dan met zijn pachters op het platteland. Het vertrouwen in de beproefde methode van inkomsten uit landpachten was bij de adel en ook bij Taets van Amerongen zo groot, dat hij deze zaken met een gerust hart aan een ander overliet.

De adel in het Sticht Utrecht was volop bezig met het in stand houden van zijn politieke en economische positie ten opzichte van de regenten en daarvoor was aanwezigheid in de stad noodzakelijk.

Literatuurlijst

- Bavel, B.J.P. van en E. Thoen (ed.) *Land productivity and agro-systems in the North Sea area, Middle Ages-20th century. Elements for comparison* (Turnhout 1999).
- Bieleman, G.J.H., *Boeren in Nederland: geschiedenis van de landbouw 1500-2000* (Amsterdam 2008).
- Bieleman, J. (red.), *Anderhalve eeuw Gelderse landbouw. De geschiedenis van de Geldersche Maatschappij van Landbouw en het Gelderse platteland* (Groningen 1995).
- Buis, J., *Historia Forestis. Nederlandse bosgeschiedenis* (Wageningen 1985) deel 1 en 2.
- Dekker, C.(red.), *Geschiedenis van de provincie Utrecht* (Utrecht 1997) deel 2.
- Dillen, J.G. van, *Van rijkdom en regenten. Handboek tot de economische en sociale geschiedenis van Nederland tijdens de Republiek* (Den Haag 1970).
- Feen de Lille, L.R.W. van der, *De samenstelling van de Stichtse ridderschap, een onderzoek naar de sociale achtergrond van enkele families die in de zestiende eeuw tot de Stichtse ridderschap behoorden* (Utrecht 1985).
- Feenstra, H., *De bloeitijd en het verval van de Ommelander adel. 1600-1800* (Groningen 1981).
- Feentra, F., *Drentse edelen tijdens de Republiek. Een onderzoek naar hun economische positie*(Meppel 1985).
- Het Utrechts Archief, *Archief Familie Taets van Amerongen van Natewisch* (23).
- Het Utrechts Archief, *Archief Notarissen in de provincie Utrecht 1617-1895* (34-4).
- Kurpershoek, E. en E. Kurpershoek, *Amerongen, geschiedenis en architectuur* (Zeist 1996).
- Kuys, J. en J.T. Schoenmakers, *Landpachten in Holland, 1500-1650* (Amsterdam 1981).
- Nierop, H.F.K. van, *Van ridders tot regenten. De Hollandse adel in de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw* (Leiden 1984).
- Price, J.L., 'The Dutch nobility in the seventeenth and eighteenth centuries' in: H.M. Scott (ed.) *The European nobilities* deel 1 (Londen 1995) 82-113.
- Vries, J. de en A.M. van der Woude, *Nederland 1500-1815. De eerste ronde van moderne economische groei* (Amsterdam 1995).
- Wittert van Hoogland, E.B.F.F., *Nederland's adelsboek* ('s Gravenhage 1913).
- Woude, A.M. van der, *Het Noorderkwartier. Een regionaal historisch onderzoek in de demografische en economische geschiedenis van westelijk Nederland van de late middeleeuwen tot het begin van de negentiende eeuw* (Wageningen 1972).